

Debat: Allemaal naar het stemlokaal

Korte omschrijving werkvorm

De leerlingen gaan aan de slag met de ontwikkeling van het stemrecht sinds 1848. Iedere leerling krijgt een kaartje met daarop een historisch personage. Wanneer mocht deze persoon voor het eerst stemmen?

Leerdoel:

Leerlingen leren in welke stappen de ontwikkeling van censuskiesrecht naar algemeen kiesrecht verlopen is.

Benodigheden:

- Een geïmproviseerde stembus
- 30 kaartjes met personages
download op <https://www.prodemos.nl/leren/allemaal-naar-stemlokaal>
- Per leerling 8 stembiljetten, 1 stembiljet per jaartal
download op <https://www.prodemos.nl/leren/allemaal-naar-stemlokaal>
Tip: druk de stembiljetten per jaartal op een andere kleur papier af.

Duur:

30 minuten

Handleiding:

1. Lees het verhaal van Elisabeth Koenen-Ooms klassikaal voor (bijlage 1).
2. Behandel klassikaal de verwerkingsvragen.
3. Vertel de leerlingen het volgende: "Het verhaal van Elisabeth Koenen-Ooms illustreert dat vrouwen uit de arbeidersklasse zich sinds de strijd om het algemeen kiesrecht ook via de stembus kunnen laten horen in de politiek. In deze werkvorm gaan jullie aan de slag met de ontwikkeling van het stemrecht sinds 1848. Wie mochten er stemmen en wie niet? Jullie verplaatsen je in mannen en vrouwen van verschillende sociale klassen."
4. Maak een geïmproviseerde stembus, bijvoorbeeld van een doos.
5. Geef elke leerling een sticker met een beroep en 8 verschillende stembiljetten
Als er minder dan 30 leerlingen zijn kunt u een aantal beroepen weglaten. Zorg dat de helft van de klas een mannenberoep heeft en de andere helft een vrouwenberoep. En deel de stickers directeur en directeursvrouw in ieder geval uit.
6. Vraag alle leerlingen de omschrijving van hun personage te lezen, en het kaartje zichtbaar voor zich te houden.
7. Lees de omschrijving bij het eerste jaartal voor (1848).
8. Vraag de leerlingen die mogen stemmen naar de stembus te lopen om hun stembiljet in de stembus gooien. Aan de hand van het antwoordmodel kunt u met de klas bespreken of de leerlingen die gaan stemmen dat ook in de historische realiteit gedaan zouden hebben.

9. Vraag de leerlingen om terug te gaan naar hun plaats, en beschrijf dan het volgende jaartal. Herhaal stappen 5, 6 en 7 tot alle jaartallen de revue gepasseerd zijn.
10. Vraag daarna aan een aantal leerlingen hoeveel stembiljetten zij nog hebben. Inventariseer klassikaal wie het minst en wie het vaakst naar de stembus zijn gegaan.
11. Open de stembus. Sorteert de stembiljetten per jaar. Hoeveel stemmen zijn er in welk jaar uitgebracht? Is daar een lijn in te vinden? (Zie antwoordmodel voor de ontwikkeling.)

Bijlage 1: historisch verhaal

Elisabeth Koenen-Ooms

Elisabeth Ooms werd op 29 december 1888 geboren in Kralingseveer, een klein dorpje vlakbij Rotterdam. Elisabeth had negentien broertjes en zusjes, waarvan er vier al op jonge leeftijd dood gingen. De familie was heel gelovig, en had weinig geld. Elisabeth moest al jong gaan werken om geld te verdienen. Dat gebeurde in die tijd in bijna alle arme gezinnen.

Elisabeth ging als dienstmeisje aan de slag bij een dominee en zijn gezin. Ze werd hier ontzettend slecht behandeld. Als de dominee en zijn gezin vis aten, moest Elisabeth de koppen van de vissen delen met de andere dienstmeisjes. Elisabeth vond dit niet eerlijk, ze wilde iets doen tegen deze ongelijkheid. Ze ging weg bij de kerk en werd lid van de Sociaal-democratische Arbeidspartij (SDAP). De SDAP was toen net opgericht. De partij kwam op voor gelijke rechten voor iedereen. Bij de SDAP leerde ze ook haar man kennen, bouwvakker Gerrit Koeten.

Kralingseveer lag vlak bij Schiedam, dat was toen een vieze en stinkende stad. Veel mensen werkten in de branderijen. Daar werd moutwijn gebrand, waar jenever van werd gemaakt. Bijna de hele bevolking werkte in de jeneverindustrie. Toen er een andere manier werd uitgevonden om jenever te maken, ontstond er veel werkloosheid. Veel mensen leefden in bittere armoede.

Elisabeth werd actief binnen de vrouwenclub van de SDAP. Ze wilde dat arbeidstersvrouwen een beter leven kregen. De kraamzorg was slecht en het was moeilijk om kinderen goed op te voeden als je geen geld had voor eten. Veel kinderen konden door armoede niet naar school. En waarom zou ze daar zelf niets aan doen? *'Voor de zorg en de armoede dragen vrouwen altijd het grootste deel'*, zo zei ze. En daarom moesten zij vertegenwoordigd worden in de raad. *'Mensen die in weelde baden weten niets van deze problemen en dus is het tijd voor een arbeidstersvrouw in de raad'*. In 1919 werd Elisabeth lid van de gemeenteraad in Schiedam.¹

Verwerkingsvragen

1. Elisabeth is geen Bekende Nederlander geworden, maar er is toch een straat naar haar vernoemd in Schiedam. Waarom zou de gemeente een straat naar haar vernoemd hebben?
2. De Elisabeth Koetenstraat ligt in dezelfde buurt als de Aletta Jacobsstraat. Waarom is Aletta Jacobs een Bekende Nederlander geworden?
3. Waarom moest er volgens Elisabeth een vrouw in de raad?
4. Wat bedoelt Elisabeth met 'mensen die in weelde baden'?
5. Waarom kan er volgens Elisabeth beter een arbeidstersvrouw in de raad, dan een vrouw die 'in weelde baadt'?

¹ Het verhaal over Elisabeth Koenen-Ooms is gebaseerd op het onderzoek '100 jaar Kiesrecht' dat Jesper Geubels voor ProDemos heeft uitgevoerd.

Antwoordmodel

1848

Het censuskiesrecht wordt ingevoerd.

Mannen boven de 23 die een bepaald bedrag aan belasting per jaar betalen, mogen stemmen. De hoogte van de belasting is in iedere gemeente anders: van 20 gulden in de ene gemeente tot 116 in de andere.

Antwoord

In de klas mogen de **directeur** en **notaris** stemmen.

Toelichting

11% van de mannen mocht in 1848 stemmen, zij betaalden genoeg belasting. Onder andere grondbelasting, patentbelasting en personele belasting. Grondbelasting moest je betalen over bebouwde en onbebouwde eigendommen. Patentbelasting moest je in sommige gevallen betalen om een beroep of bedrijf uit te oefenen. Personele belasting: op basis van aantal dienstboden, paarden, deuren en vensters, stookplaatsen.

1887

Kiesrecht wordt verleend op grond van 'kentekenen van geschiktheid en maatschappelijke welstand'. In de praktijk betekende dit dat het bedrag dat je aan belasting moest betalen om te mogen stemmen, omlaag ging.

Antwoord

In de klas mogen 3 leerlingen stemmen: de **directeur**, de **notaris** en de **officier van de politie**. (Het is natuurlijk ook te beargumenteren dat de onderwijzer, voorman in de fabriek en de eigenaar van het boerenbedrijf aan de kentekenen van geschiktheid en maatschappelijke welstand voldoen.)

Toelichting

Rond 1890 had 14% van de mannen stemrecht.

1896

De minimumleeftijd om te mogen stemmen wordt verhoogd naar 25 jaar en de eisen om te mogen stemmen worden aangepast.

Naast belastingbetalers krijgen ook mannen die een bepaalde hoeveelheid spaargeld bezitten, een examen hebben behaald, een bepaald loon verdienen of een huis bezitten stemrecht. De helft van de volwassen mannen mag nu stemmen.

Antwoord

In de klas mogen nu 7 leerlingen stemmen: de **directeur**, **notaris**, **officier van de politie**,

onderwijzer, voorman in een fabriek, de eigenaar van het boerenbedrijf en de winkelier.

Toelichting

Rond 1900 mocht 49% van de mannen stemmen. Rond 1913 was dat aantal al opgelopen tot 65%.

1917

Invoering algemeen mannenkiesrecht. Alle mannen vanaf 25 jaar mogen nu stemmen.

Antwoord

In de klas mogen nu 13 leerlingen stemmen: **de directeur, notaris, officier van de politie, onderwijzer, voorman in een fabriek, de eigenaar van het boerenbedrijf, de winkelier, de schilder, de boer, de bakker, de fabrieksarbeider, de textielarbeider en de marskramer.** De havenarbeider en de fabrieksarbeider van 18 jaar zijn nog te jong om te stemmen. Vrouwen mogen nog niet stemmen.

1919

Invoering algemeen kiesrecht. Alle mannen en vrouwen van 25 jaar en ouder mogen nu stemmen.

Antwoord

In de klas mogen nu 25 leerlingen stemmen. Alleen de personen jonger dan 25 jaar mogen nog niet naar de stembus. Dat zijn: **de havenarbeider (23 jaar), de fabrieksarbeider (18 jaar), de werkster (20 jaar), de fabrieksarbeidster (22 jaar), en de naaister (19 jaar)**

1970

Afschaffing van de opkomstplicht. Burgers hoeven niet meer verplicht te stemmen. De minimumleeftijd om te mogen stemmen is op dat moment 21 jaar.

Antwoord

Uit de klas mogen drie leerlingen niet stemmen, omdat ze te jong zijn. Dat zijn de **fabrieksarbeider, de werkster en de naaister.**

Toelichting

Bij de verkiezingen van 1971 stemde 79,1% van de kiesgerechtigden. Uit de klas zouden dus 21 leerlingen gaan stemmen.

1972

Verlaging stemgerechtigde leeftijd naar 18.

Antwoord

Alle leerlingen uit de klas mogen stemmen. In 1972 stemde 83,5% van de kiesgerechtigden. Uit de klas zouden dus 25 leerlingen gaan stemmen.

Nu

In 2012 waren de laatste Tweede Kamerverkiezingen.

Antwoord

Alle leerlingen uit de klas mogen stemmen. Bij de verkiezingen van 2012 stemde 74,6% van de kiesgerechtigden. Dit zou betekenen dat 22 leerlingen zouden gaan stemmen.